

Graham Barnes

Hipnoza kot okoliščina za psihoterapijo¹

Hypnosis as a Condition for Psychotherapy

Povzetek

V članku poročam o svojem kibernetičnem raziskovanju teorije, o tem, kako na teorijo osredotočena psihoterapija preobrača prakse vsakdanjega življenja v psihopatologije, ki jih sama predlaga. Namesto tega zagovarjam stališče, da naj bi psihoterapija uporabljala ideje vsakega klienta in ob tem izkoristila hipnozo za ustvarjanje okoliščin za učinkovito psihoterapevtsko prakso. S kibernetičnim proučevanjem teorije obravnavam tri probleme: (1) kako na teorijo osredotočena psihoterapija deluje v klinični praksi, (2) kako je možno preseči na teorijo osredotočeno psihoterapijo in (3) kako je možno opredeliti hipnozo kot ustvarjanje okoliščin za učinkovito psihoterapevtsko prakso. Kot primer reševanja teh treh problemov predstavim delo Roberta Lindnerja, ki je povezal hipnozo in psihoterapijo ter nato še obe s kibernetiko. Njegov klinični primer z naslovom *Kavč na reaktivni pogon* nam ponuja gradivo za proučevanje tega, kako je možno z uporabo klientovih idej preseči na teorijo osredotočeno psihoterapijo.

Ključne besede: hipnoza, psihoterapija, psihopatologija, psihoanaliza, teorija, na teorijo osredotočena psihoterapija, kibernetika, kibernetika drugega reda, Lindner

1. Uvod

Ta članek predstavlja del mojega raziskovanja o vlogi teorije v psihoterapiji s pomočjo kibernetike. Proučujem, kako na teorijo osredotočena psihoterapija preobrača prakse vsakdanjega življenja v psihoterapevtsko psihopatologijo (Barnes, 2002). Predstavim teorijo, ki ne vsebuje psihoterapevtskih teorij, in hipnozo kot ustvarjanje okoliščin ali vzdušja za psihoterapijo, ki ni osredotočena na teorijo. Trdim, da je napredek znanosti, hipnoze in psihoterapije v drugi polovici dvajsetega stoletja potrdil verodostojnost psihoterapevtskih pristopov, ki niso osredotočeni na teorijo.

¹ To je prevod razširjene verzije članka Grahama Barnesa, ki je izšel v reviji *Hypnos*: Barnes, G. (2002). *Hypnosis as a Condition for Psychotherapy*. *Hypnos*, XXIX(4), 149–163. Prevedel je Miran Možina.

1.1. Kibernetika

Z razvojem kibernetike, ki je definirana kot znanost o komunikaciji živali in strojev (Wiener, 1948, 1985), je prišlo do pomembnega napredka v znanosti. Komunikacija, ki izvirno pomeni izmenjavo, je krožen proces. Krožnost je prisotna v vsakem diskurzu. Kibernetika ponuja možnost korekcije linijskega mišljenja v hipnozi in psihoterapiji, tako da v razlage in prakso vrača krožnost.

Kibernetika omogoča uvid, da je koncept krožnosti nujen za razlago komunikacije, ker brez krožnosti komunikacija ne bi bila mogoča. Pred kibernetiko pojem krožnosti v znanstvenem diskurzu ni bil dovoljen.

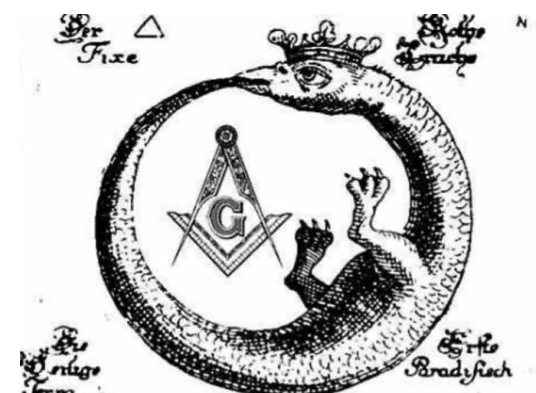
Kibernetika omogoča korekcijo Freudove uporabe kvantitativnih metafor pri opisovanju mentalnih in komunikacijskih aktivnosti. Kibernetika razlikuje med teorijo psihopatologije in diagnostiko, ki temelji na kvantitativnih konceptih energije, na eni strani ter uporabo teorije v terapevtski obravnavi, ki poteka preko komunikacije, na drugi strani (Ruesch in Bateson, 1951). Wiener je bil kritičen do Freudovega načina uporabe kvantitativnih konceptov in je zagovarjal stališče, da je za opisovanje psiholoških pojavov primernejša »informacija« kot temeljni koncept (von Foerster, 1950: 101-102, 105-107; Heims, 1991: 46). Bateson je predlagal, da naj se izogibamo napačnemu načinu izražanja, ko govorimo o »številu delčkov informacije« (von Foerster, 1950: 57). McCulloch (1989: 842) pa je poudaril, da je »energija napačen koncept pri obravnavanju problemov povezanih s povratno zvezo. Ključna spremenljivka je namreč informacija.« Za Ashbyja (1956) je za kibernetiko ključnega pomena proučevanje »kompleksnosti« in njenega najosnovnejšega koncepta »razlike«. Bateson (1979, 2000) je definiral informacijo kot »novico o razliki, ki ustvari razliko« in uvedel pojem »ideje« kot nečesa, kar je enako informaciji.

Kibernetična epistemologija (ki se ukvarja s tem, kako spoznavamo), ki je eksperimentalna in temelji na empiričnem raziskovanju, je znanost o mentalni aktivnosti oz. umu (angl. mind). Um je definiran kot skupek idej, ki jih lahko eksperimentalno in v vsakdanji komunikaciji prepoznamo kot vzorce in kot vzorce, ki povezujejo (Bateson, 1979). Ta epistemologija opozarja na nevarnost, da bi ideje spremenili v »stvari«, da bi ideje in um popredmetili in jim odredili »preprosto mesto«, jih nekam umestili. To med drugim pomeni, da po tej epistemologiji um ni stvar in njegovo mesto ni v možganih. Ideje so senzorna doživetja razlik. Informacija, kot tudi ideja, ni stvar. Nima bistva ali snovi, temveč je oblika ali vzorec. Ta epistemologija je rekurzivna in upošteva krožne procese ter vključuje opazovalce v opazovano (in psihoterapevte v psihoterapijo), tako da postanejo skupaj s sistemi interakcij »opazujoči sistemi« (von Foerster, 1981). Zaradi krožnosti se trditev, proces ali koncept obrača oz. vrača k sebi. To je epistemologija o tem, kako mi (opazovalci) ne gledamo (opazujemo) in ne razu-

memo stvari, temveč procese – v kolikor so rekurzivni. Rekurzivni pa so, če se vedno znova vračajo, da bi zagrizli v svoj rep (kot je to počel Urobor – glej slike 1 in 2) in nadzorovali svoje začetke (glej Bateson v Berger, 1978: 41).

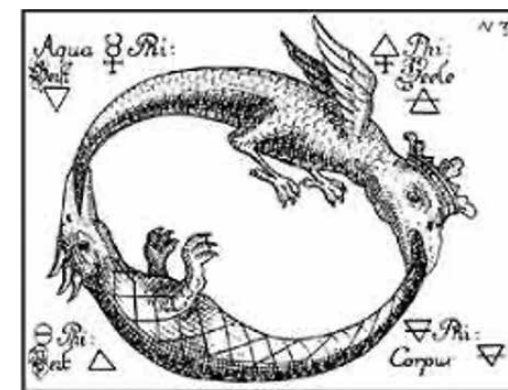
Slika 1

Uroborjev krog je kača, ki grize lastni rep, tako da vsak konec pomeni nov začetek. Kača Urobor, ki grize lastni rep, je v kibernetiki postala simbol krožnosti in refleksivnosti.²

Slika 2

Kača, ki grize rep druge kače, kot da bi to bil njen lastni rep, je simbol krožnosti komunikacije, kjer posameznik pride do razumevanja ideje preko tega, kako to idejo razume drugi.³ Heinz von Foerster je to obliko krožnosti poimenoval »refleksivna krožnost« (Foerster, 2009).

2 Internetni vir: https://www.google.com/search?q=ouroboros&client=firefox-b-d&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKewianNX3qvLiAhUlzqQKHZ4wAOIQ_AUIECgB&biw=1280&bih=596&dpr=1.5#imgsrc=106IUnejZR9NYM:

3 Internetni vir: https://www.google.com/search?q=two+ouroboros&tbm=isch&ved=2ahUKewjPoN7ihbTtAhXoMewKHYMDdpOQ2-cCegQIABAA&oq=two+ouroboros&gs_lcp=CgNpbWcQAZICCAAYBggaEAcQHjIGCAAAQBAeMgYIABAIEB4yBggaEAgQHjoICAACQBAHEB5QjIsDWKORA2CMmwNoAHAeACAaagBiAH6A5IBAZAuNJgBAKABAAoBC2d3cy13aXotaW1nwAEB&sclient=img&ei=oAXKX8_QC-jjsAeDh7joCQ&bih=657&biw=1396&rlz=1C1GCEA_enSI921SI921

V svojih prejšnjih člankih sem definiral in razpravljal o kibernetiki, tako da sem tudi podal primere njene uporabe. Razpravljal sem tudi o tem, kakšne epistemološke spremembe predlaga kibernetika (Barnes, 1994, 1998, 2001). Kibernetika se dotika vseh področij komunikacije, vključno s fiziologijo in nevrofiziologijo, kognitivno znanostjo in družbenimi vedami, ter na primer proučuje hipnozo, igro, shizofrenijo, alkoholizem idr. Bateson je bil prvi, ki je uporabil kibernetiko za raziskovanje psihoterapije (in hipnoze). Pokazal je, da je psihoterapija eno od področij, kjer je možno uporabiti kibernetično znanost, ki se natančno posveča konceptualizaciji in proučevanju komunikacije (Ruesch in Bateson, 1951).

1.2. **Psihoterapija, ki ni osredotočena na teorijo**

Podobno kot je Toulmin (1990) opisal na teorijo osredotočene filozofije, trdim, da na teorijo osredotočene psihoterapije formulirajo probleme in iščejo rešitve s pomočjo brezčasnih, univerzalnih pojmov, nadomeščajo konkretno z abstraktnim in zamegljujejo sedanost z rekonstrukcijo preteklosti. Vključujejo tudi prepričanje, da lahko znotraj na teorijo osredotočene psihoterapije praksa deluje ločeno od teorije. Sam pa trdim, da je v na teoriji osredotočenih psihoterapevtskih pristopih teorija neločljivo povezana s prakso (Barnes, 2002: 9).

S Freudom je psihoterapija postala osredotočena na teorijo, ki je razlagala psihopatologijo za diagnosticiranje in obravnavo klientov. V drugi polovici dvajsetega stoletja pa se je začel razvijati tudi pristop, ki se je osredotočal na ideje in izkušnje vsakega klienta posebej, ne da bi se jih filtriralo skozi psihoterapevtsko teorijo (npr. Kelly, 1955; Erickson, 1980). Ta odmik od Freuda je prispeval k napredku psihoterapije.

1.3. **Hipnoza kot okoliščina ali vzdušje za psihoterapijo**

Milton H. Erickson je v dvajsetem stoletju ključno doprinesel k napredku hipnoze in psihoterapije. S svojim pionirskim prispevkom je uvedel naslednje novosti: (1) delal je z vsakim klientom posebej in na prvo mesto postavil njegove enkratne izkušnje in skrbi, (2) hipnozo je razumel kot delo z idejami in kot uporabo idej vsakega klienta, (3) hipnozo je uporabljal za ustvarjanje okoliščin ali vzdušja za psihoterapijo in (4) razvijal je raziskovalne postopke, s katerimi je prišel do izsledkov, kaj je s hipnozo možno in kaj ne, torej katere vrste psihosocialnih problemov ali problemov v komunikaciji hipnoza lahko rešuje.

Ericksonova uporaba hipnoze je bila eksperimentalna, izkoristil je enkratne vire vsakega posameznega klienta. Njegova psihoterapija ni bila osredotočena na teorijo. Hipnozo in psihoterapijo je razumel kot komunikacijo. Opustil je Freudovo in druge na teorijo osredotočene psihoterapije ter je namesto tega povabil psihoterapevte, da se odmaknejo od teorije ter se posvetijo svoji praksi

s pomočjo »teorije neteorije«. Psihoterapevte je svaril, da naj klientov ne tlačijo v teoretične okvirje. Bil je na tekočem s kibernetiko, saj je prisostvoval prvi Macy konferenci leta 1942, ki je postavila temelje kibernetični logiki in metaforam. Prav tako je desetletja sodeloval z Margaret Mead in Gregoryjem Batesonom, ki sta bila med utemeljitelji kibernetike.

Erickson (1966/1980) je hipnozo definiral kot »znanost o interkomunikaciji« (angl. science of intercommunication), pri čemer je mislil na komunikacijo med posameznimi ljudmi, vključno s telesno komunikacijo (str. 70, 74). Menil je, da se s pomočjo hipnoze:

1. lahko razvija komunikacija;
2. se strokovnjaki (na vseh področjih medicine) lahko učijo, kako komunicirati s pacienti in
3. se pacienti lahko učijo, kako komunicirati, ker so »duševne motnje prekinitev komunikacije med ljudmi« (Erickson, 1980: 75).

Nadalje je poudarjal, da hipnoza lahko pripomore k razumevanju delovanja človeškega telesa, kako lahko vplivamo nanj in kako lahko vzbudimo ter izkoristimo vse, kar se je telo naučilo. S pomočjo hipnoze se lahko učimo, »kako govoriti z ljudmi in jih razumeti« (prav tam). Tako lahko hipnozo, ki temelji na delu z empiričnim opazovanjem in dialogu, razumemo kot medij, s pomočjo katerega lahko odkrivamo, kakšne fiziološke, psihološke in socialne učinke ima uporaba (in interpretacija) specifičnih besed, pojmov in stavkov, vključno s parajezikom (to je s hitrostjo govora, pavzami, intonacijo, moduliranjem) ter drugim telesnim izražanjem, kot je gestika, dihanje in pogled.

2.

Konceptualni model

Ti napredki v hipnozi, psihoterapiji in kibernetiki tvorijo temelj mojih osrednjih tez:

1. da je psihoterapija dialoška praksa, ki dela z idejami in ima svoje mesto v okviru znanstvenega področja kibernetike, še posebej kibernetike drugega reda;
2. da hipnozo lahko uporabimo za ustvarjanje okoliščin za psihoterapijo, tako da pri delu z vsakim klientom kot enkratnim posameznikom in z idejami vsakega posameznega klienta učinkoviteje soustvarjamo terapevtske spremembe in
3. da je predpogoj za to, da hipnoza postane okoliščina za psihoterapijo, preseganje na teorijo osredotočenih psihoterapevtskih pristopov, ker vsak od njih predlaga psihopatologijo, ki jo potem pripisuje klientom. To pa je proces, ki je nezdružljiv s tem, za kar se zavzemam v tem članku, da naj

bi v psihoterapiji uporabili ideje vsakega klienta, medtem ko izkoristimo hipnozo kot okoliščino za psihoterapijo.

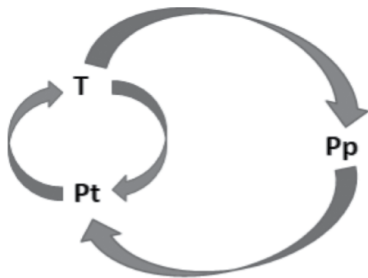
V svojem kibernetičnem raziskovanju psihoterapije se posvečam proučevanju teorije psihopatologije, tako da proučujem njene izvore in kakšne učinke ima v praksi (Barnes, 2002). Pri raziskovanju vloge psihopatologije v psihoterapiji uporabljam kibernetiko, še posebej kibernetiko drugega reda, ki se ukvarja s psihoterapijo in hipnozo kot posebnim načinom pogovarjanja.

Proučujem, kako na teorijo osredotočena psihoterapija preobrača prakse vsakdanjega življenja v psihoterapevtske psihopatologije. Uporaba krožne logike kibernetike omogoča, da obrnemo psihoterapijo nazaj k sebi in pokažemo, da psihopatologija ne obstaja, dokler je psihoterapija ne izumi in ustvarja. Iznajdba psihoterapije je s seboj prinesla psihopatologijo in vsak na teorijo osredotočen psihoterapevtski pristop poimenuje svojo psihopatologijo, ki potem definira njemu lasten psihoterapevtski svet.

Psihoterapija torej predlaga psihopatologijo in jo uporablja, kot je definirana v logiki teorije. Vsaka psihopatologija je logična posledica teorije in hkrati predstavlja razlago logike te teorije. Teorija spreminja teoretike in psihoterapevte kot tudi kliente. Ko psihopatologijo umestimo v kliente oz. jim psihopatologijo pripišemo, jih teorija spremeni v svoje subjekte.

Slika 3

Krožni odnos med teorijo, psihoterapijo in psihopatologijo

Moja trditev se glasi: »Psihopatologije nismo našli (to pomeni, da nam ni bila dana), temveč smo jo v kontekstu psihoterapije z uporabo teorije iznašli. Odnos med psihopatologijo in psihoterapevtsko teorijo je krožen, kar je v izrecnem nasprotju s prevladujočim pogledom, ki pravi, da je odnos linijski. Teorija (T) torej ustvarja psihoterapijo (Pt) v enaki meri, kot psihoterapija ustvarja teorijo; psihoterapevtska teorija (Pt – T) ustvarja psihopatologijo (Pp) v enaki meri kot psihopatologija ustvarja psihoterapevtsko teorijo (Pt – T)« (Barnes, 2002: 12) (glej sliko 3).

3.

Primer Roberta Lindnerja kot ponazoritev psihoterapije, ki ni osredotočena na teorijo

Robert Lindner (1914-1956) klinični psiholog, psihoanalitik in psihoterapevt je bil v psihiatričnih in psihoanalitičnih krogih do neke mere tujec, outsider⁴. Lahko bi ga razumeli tudi kot »upornika«, v pomenu kot ga je sam uporabljal za oznako »zrelega« človeka, »pozitivnega« upornika in kot takega »bistvenega za našo družbo« (Lindner, 1956: 189). Zaradi prezgodnje smrti pri dvainštiridesetih vsled prirojene srčne napake ni bilo nikogar, ki bi promoviral ali nadaljeval njegovo inovativno delo, da bi obrodilo sad.

Mesmerjev poskus, da bi hipnozo vključil v znanstveno teorijo, je bil osnova, da so hipnotske pojave pričeli natančno proučevati. Posledica je tudi bila, da so hipnozo ločili od njene okultne in religiozne preteklosti. Zaradi njegovega dela se je v konceptualizacijo hipnoze vključilo »sugestijo«, čeprav je sam verjel, da od hipnotizerja do hipnotiziranega prehaja nekaj fizičnega. Lahko rečemo, da je Mesmer, čeprav še na zelo preprost način, položil temelj za razumevanje hipnoze kot dialoške. Nato je bilo skoraj dve stoletji zanimanje za »sugestijo«⁵, »sugestibilnost« in načine, kako povečati dovzetnost za sugestijo, usmerjeno v iskanje komunikacijskih alternativ za nekomunikacijske rešitve problemov, ki izvirajo iz komunikacije in skozi komunikacijo⁶.

Po Lindnerjevem mnenju (Lindner, 1952) je hipnoza konec 19. stoletja vodila do novega razvoja v psihiatriji, do razumevanja »interaktivne kompleksnosti psihopatoloških procesov in potrebe, da se zdravi tako posameznika kot njegovo 'bolezen'«. Ta napredek je spremenil psihiatrijo in omogočil »terapevtsko razumevanje pacienta skozi njegove načine komunikacije; to pomeni, skozi njegova dejanja in še posebej ubeseditve« (Lindner, 1944: 200).

Lindner (1951) je povezal hipnozo s psihoanalizo in razlikoval med dvema metodama hipnoze. Sam se je bolj zavzemal za hipnozo kot okoliščino kot pa za hipnozo kot fizično ali sugestivno metodo. Njegov fokus je bil na enkratnosti vsakega človeka. Bil je eden od psihoterapevtov, ki je razumel, da bi bilo potrebno vse dialoške prakse povezati s kibernetiko. Kibernetiko je uporabil v svoji praksi,

4 Po Lindnerjevem mnenju je psihiatrija njegovega časa prispevala k zlorabi pacientov in ni znala izkoristiti njihovih sposobnosti. Prispevala je k utrjevanju konformizma družbenim konvencijam, ki jih je kritiziral. Hkrati je na svoj način revidiral Freudovo teorijo in spodbijal »veljavno« teorijo psihoanalize. Bil je vnet iskalec alternativnih oblik pomoči ljudem, ki so zaradi svojih težav pristali na psihiatriji. Njegovo pisanje izraža globoko skrb za paciente in željo, da bi tudi psihoterapija prispevala k temu, da bi se nehala takrat razširjena uporaba lobotomij in elektrokonvulzivnega zdravljenja.

5 Za strnjen prikaz subtilnih razlik v definicijah sugestije, glej Gauld, 1992: 424-427.

6 Logika tega razvoja je dosegla svoj vrh v proučevanju dialoških aktivnosti v okviru kibernetike drugega reda (von Foerster, 1995; Barnes, 1994, 2001, 2002), ki je hipnotizem umestila v kontekst »eksperimentalne znanosti« (Ellenberger, 1970: 759).

čeprav zaradi svoje zavezanosti na teorijo osredotočeni psihoterapiji še ni zmožel v polnosti izkoristiti vseh potencialov kibernetike, ki je bila v njegovem času še v povojih. V številnih opisih svojih primerov, vključno s knjigama *Upornik brez razloga* (*Rebel Without A Cause*) in *Petdesetminutna ura* (*The Fifty Minute Hour*)⁷ (1944, 1954), je pokazal hipnozo kot okoliščino za psihoterapijo. V drugi knjigi je predstavil primer svojega terapevtskega dela s klientom Kirkom Allenom v poglavju z naslovom *Kavč na reaktivni pogon* (*The Jet-propelled Couch*), ki kaže na to, kako bi lahko na teorijo osredotočeno psihoterapijo nadomestili s klientovo teorijo, tako da bi vsakega klienta obravnavali kot enkratnega posameznika. Ta primer sem uporabil kot empirično gradivo za ta članek.

3.1. Reševanje problemov psihoterapije in hipnoze

Lindner je bil na dobri poti, da bi rešil tri probleme. Ti so še vedno aktualni za psihoterapevte, ki so osredotočeni na teorijo in se hočejo učiti hipnoze. Ti trije problemi so se izluščili tudi iz raziskave, o kateri poročam v tem članku.

Prvi je problem preseganja na teorijo osredotočene psihoterapije, tako da delamo s teorijo (ali idejami) in izkušnjami vsakega klienta. Kako bi lahko psihoterapevti, ki izhajajo iz na teorijo osredotočenih psihoterapevtskih pristopov, delali s klienti kot enkratnimi posamezniki, ne da bi uporabljali psihoterapevtsko teorijo, ki so se jo leta dolgo izkustveno učili? Kako bi lahko prenehali z diagnosticiranjem svojih klientov v skladu s psihopatologijami svojih na teorijo osredotočenih psihoterapevtskih pristopov?

Drugi problem je povezan z logiko teorije na teorijo osrdotočene psihoterapije. Če delamo s pomočjo take logike, postane jasno, da vsak tovrstni psihoterapevtski pristop predlaga psihopatologijo in da ta ne obstaja, dokler je ne ustvari na teorijo osredotočen pristop. Psihopatologija torej ni v klientu, temveč je logični konstrukt psihoterapije.

Lahko predpostavljamo, da se hipnoza ni obdržala kot viabilen način dela s klienti zaradi načina oz. metode njene uporabe. Kako bi se hipnoza lahko uveljavila kot komunikacija, kar pomeni kot krožna aktivnost, in kot okoliščina za psihoterapijo? To vprašanje se nanaša na tretji problem raziskave, o kateri

⁷ Lindnerjeva knjiga *The Fifty-Minute Hour* (*Petdesetminutna ura*) (Lindner, 1954) je neminljivo delo, ki vključuje pet študij primerov. Začne se z zgodbo dvajsetletnega fanta, ki je umoril mlado žensko. Lindner je trdil, da se psihopatologija ne nahaja v fantu, temveč v komunikaciji, v kateri je sodeloval. Širša komunikacijska mreža, vključno s kazensko ustanovo in celo psihoterapevtskim poklicem, je bila za Lindnerja del psihopatologije, v kateri je fant sodeloval. Od prvega do zadnjega poglavja knjige Lindner do skrajnih možnosti razširja meje psihoanalitične teorije. Za razliko od mnogih drugih v zgodnjih petdesetih letih dvajsetega stoletja svojim bralcem pove, da psihoterapija temelji na »komunikaciji med dvema človekoma«. »Osnovana je na zakonih medosebne komunikacije«. Psihoterapija definira in opisuje odnos (s pomočjo koncepta transferja). Njena hermenevtika je nezavedno. »Edini instrument, s katerim analitik dela, je njegovo lastno nezavedno. Skozi to razume nezavedno svojega pacienta.« Edini instrument, s katerim psihoterapevt razpolaga, je on sam. To »je edini instrument, edino orodje, s katerim lahko dela. Zanaša se lahko le nase in na nič drugega.« (prav tam: xxi-xxii, 29)

poročam v tem članku. Kako opredeliti hipnozo kot okoliščino za psihoterapijo, tako da bo postala »vzdušje« za psihoterapijo in razumevanje ter kako prakticirati hipnozo kot komunikacijo med dvema telesoma in kot komunikacijo znotraj vsakega od teh teles?

Če povzamem, se ta tri vprašanja nanašajo na:

1. preseganje na teorijo osredotočene psihoterapije, tako da bi lahko delali z vsakim klientom kot s »tem« enkratnim posameznikom;
2. razumevanje, da je utemeljen razlog za preseganje na teorijo osredotočene psihoterapije to, da predlaga psihopatologijo in da ni dobra ideja, da bi uporabljali hipnozo za pripisovanje psihopatologije klientom. Preseganje na teorijo osredotočene psihoterapije ustvarja prostor za umeščanje hipnoze in psihoterapije v medicino in psihiatrijo;
3. opredelitev hipnoze kot okoliščine za psihoterapijo.

Prvič, ko je Lindner sledil Reiku (1948), pri katerem je bil v učni analizi⁸, in Freudu, je vztrajal na tem, da bi psihoanalizo umestil v psihologijo. Psihologijo je namreč videl kot širši okvir za psihoanalizo, ki je ni videl kot zaključene in zaprte teorije. Ker je menil, da se mora razvijati naprej, se je povezal z drugimi psihoanalitiki, ki so kombinirali psihoanalizo in hipnozo ter svoj pristop poimenovali hipnoanaliza (Wolberg, 1945/1964). Znotraj psihoanalize so torej ustvarili prostor za hipnozo. Vendar je Lindner to, kar so naredili, obrnil na glavo, tako da je psihoanalizo umestil v okvir hipnoze.

Drugič, Lindner se je jasno razmejil od tiste vrste uporabe hipnoze, ki je manipulirala s telesom, ne da bi vključevala komunikacijo, misel ali um, in ki je izhajala iz opredelitve hipnoze kot sugestivne (manipulativne) metode. Privzel je idejo, da »sugestija« poteka skozi komunikacijo in da komunikacija poteka med telesi in znotraj teles, kot organizacija in koordinacija med telesi in znotraj teles.

Ko je psihoterapijo vrnil hipnozi, se je srečal z dilemo, kako preseči na teorijo osredotočeno psihoterapijo, tako da bi odkril načine dela s pričakovanji in idejami vsakega klienta brez uporabe teoretičnih konstruktov. Da bi mu to uspelo, se je

⁸ Lindner je bil tudi član Nacionalnega psihološkega združenja za psihoanalizo (National Psychological Association for Psychoanalysis), ki ga je ustanovil Reik in ki se je posvečalo raziskovanju in proučevanju psihoanalitične psihologije na temelju Freudove predpostavke, da je psihoanaliza psihološka teorija, ki sodi v okvir psihologije (Reik, 1948: 14). Člani združenja so bili psihoanalitiki, ki so bili po osnovni izobrazbi zdravniki, pa tudi drugi, med katerimi so bili mnogi, tako kot Reik, psihologi (Gustin, 1953). Nekatere Reikove teme se pojavljajo v Lindnerjevem delu. Reikov vzoren psihoanalitik se, na primer, zanaša na lastno nezavedno, »črpa iz lastne nezavedne izkušnje« ter uporablja osebne izkušnje (Reik, 1948: 465). Reik se ni strinjal z ortodoksno psihoanalitično predpostavko, da je »potek analize povečini neodvisen od analitikove osebnosti« (prav tam: 491). Zaradi lastne »notranje krize in samoizpraševanja po mnogih letih psihoanalitične prakse« (prav tam: 428) je vztrajal pri kritiziranju psihoanalitične teorije. Svoje bralce je opomnil, da »Freud ni nikoli trdil, da je razrešil vse uganke notranjega življenja« (prav tam: 422). Reik je torej vedno našel freudovske koncepte, ki naj bi se jih preoblikovalo (prav tam: 513), kar pa je počel s predanostjo Freudu, ki je mejila na oboževanje, kar se vidi v njegovem delu, povzeto pa je tudi v njegovem poročilu o poslovnem srečanju s Freudom, preden je pred nacisti pobegnil v Ameriko. Freud je položil roko na Reikovo rame in mu prvič rekel: »Vedno si mi bil všeč ... Ljudje, ki spadajo skupaj, morajo biti drug z drugim zlepljeni.« (prav tam)

moral soočiti s psihopatologijo, ki jo je ustvarila psihoanaliza, njegov na teorijo osredotočen terapevtski pristop.

Tretjič, ko je sledil logiki ideje, da je hipnoza komunikacija, je razvil tezo, da je hipnoza okoliščina za psihoterapijo.

3.2. Živeti od idej

Lindnerja nimam za zgled zaradi odgovorov, ki jih je podal na nekatera svoja vprašanja. Zdi se mi namreč, da si večkrat ni postavil pravih vprašanj, čeprav so bila zanj v trenutku, ko si jih je postavil, prava. Vendar ga smatram za zgled, ker menim, da njegovo delo kaže na preboj iz območja na teorijo osredotočene psihoterapije. S tem je utrl pot hipnozi kot okoliščini za psihoterapijo, uporabi idej vsakega klienta in opredelitvi idej kot temeljne sestavine hipnoze in psihoterapije. Zasluži si priznanje za svoj poziv k novemu in revolucionarnemu pristopu k psihoterapiji, tako da prepoznamo njegove nove ideje in koncepte.

Za Lindnerja (1952) je bila ideja temeljno načelo ali predpostavka, ki organizira človekovo življenje, vključno s psihoterapijo, hipnozo in kibernetikiko. Ljudje živimo z idejami in od idej, organiziramo »svoja življenja okoli ene ali okoli zbirke« idej oziroma tega, kar je sam poimenoval "ti nedoločljivi izrazi" (str. 9). Trdil je, da ideje sestavljajo um, vendar »ni nujno, da izvirajo iz določenega uma, kjer prebivajo«. Ideje »se prenašajo preko razpoložljivih komunikacijskih medijev, prehajajo od enega uma do drugega ali od ene generacije umov na naslednjo«. Menil je, da »bolj kot karkoli drugega v človekovi izkušnji, ideje določajo potek življenja posameznega človeka kot tudi skupnosti«. Ideje so lahko preproste ali kompleksne, urejajo človeške zadeve in določajo človekovo življenje (str. 10).

Ko je gon opisal kot »življenjsko vodilo« (str. 32), je izgleda gon opredelil kot idejo. Kljub temu menim, da je bila njegova uporaba ideje gona neposrečena. Uporabil je pojem »gon upora«, da bi z njim opisal sposobnost ljudi, da spreminjajo svoj svet, upravljajo, nadzorujejo in obvladujejo svoje okolje in preprečijo izumrtje. Verjel je, da v kolikor bi psihologija sprejela »gon upora«, bi »opustila svoja prizadevanja za udomačitev in prilagajanje oz. konformizem« (str. 35-36).

Lindnerjeva teorija (1956) je razvila dialektiko med goni (biologija) in družbo. Teza njegove dialektike je, da bi se morali (biološki) goni razvijati svobodno. Zgodovinski in družbeni pogoji (razumljeni v skladu s Freudovo teorijo Ojdipovega kompleksa) predstavljajo antitezo. Če se ljudje prilagodijo družbi, potem pride do problemov, v kolikor prilagajanje ovira gone (kot je trdil Freud). Sinteza v Lindnerjevi dialektiki je pomenila, da morajo posamezniki razrešiti konflikte med goni ter družbenimi zahtevami po prilagajanju in konfor-

mizmu. To jim uspeva z uporom, ironija pa je, da je Lindner upor opisal kot gon. Če se »upirajo brez razloga«, je njihov upor po Lindnerju negativen, ker ne prispeva k temu, da bi se družba uskladila z goni. Njihov »upor ima razlog«, ko prispeva k temu, da se družba bolj uskladi z goni. Tu nam Lindner postreže s primerom, kako na teorijo osredotočena psihoterapija ustvari lastno psihopatologijo, ko definira nevrozo kot »oblikovanje kompromisa med družbenimi zahtevami ... in človekovimi gonskimi zahtevami« (str. 88). Ta kompromis je temelj psihopatologije, vendar je vse to iznajdba teorije.

Lindner (1956) je poskušal pojasniti, kako pride do oblikovanja gonov, tako da jih je umestil »znotraj organizma kot energijo«. To energijo je videl »usmerjeno k določenemu cilju in neločljivo povezano s ciljem« ter kot nekaj, kar predstavlja »notranji dražljaj za um«. Poskušal je razložiti Freudovo definicijo gona kot »merila zahteve po aktivnosti, ki je umu naložena zaradi njegove povezave s telesom« (str. 131). Na ta način je sledil Freudu v uporabi kvantitativnih metafor za razlago uma, mentalne aktivnosti in komunikacije. Problem tovrstnih razlag je, da kvalitete razlaga kvantitativno in da poskuša preskočiti iz ene ravni abstrakcije (energija, gon, telo) na drugo raven abstrakcije (um). Te abstrakcije pripadajo različnim logičnim tipom, vendar so vse koncepti. Tako rešitev, ki jo predlaga Lindner, ne naslavlja vprašanja izvora idej – od kje izvirajo in kako nastajajo. Podobno kot Freud je Lindner poskušal povezati telo in um, kot da je um stvar, ki jo je treba stakniti skupaj s telesom. Kibernetika je morala najti rešitev za ta problem, da bi lahko razložila komunikacijo med ljudmi, med ljudmi in drugimi živalmi, med ljudmi in stroji, med stroji samimi ter komunikacijo znotraj teles in znotraj strojev. Freudova razlaga preprosto ni ustrezna. Kibernetika pa je ponudila ključ za razumevanje, kaj organizira živali in stroje, za kar je nujna komunikacija. Ključni koncept je razlika in razlike potrebujejo čutilo, ki zazna, da je prišlo do razlike. Torej kibernetska definicija informacije kot novice o spremembi, ki ustvari spremembo, pomeni, da je informacija osnovna ideja.

Ko prepoznamo, da ljudje živimo od idej in da so ideje osnovni elementi komunikacije, si lahko odgovorimo na vprašanje, s čim ima opraviti psihoterapija in hipnoza. V obeh delamo z idejami, tako s tistimi, ki se jih zavedamo, kot tudi s tistimi, ki se jih ne, z idejami, ki jih izmenjujeta psihoterapevt in klient kot tudi z idejami znotraj družin, drugih skupin in družbe. Delamo tudi z idejami, ki vplivajo na telo. Psihoterapija in hipnoza torej potekata znotraj komunikacije in zdravljenje poteka preko idej, ki jih terapevt in klient uporabljata, razlagata in razumeta. Lindner je pokazal, kako je možno izvajati psihoterapijo, če hipnozo uporabimo kot okoliščino in delamo s tistim, kar je Kelly (1955) imenoval klientova (proto-znanstvena) teorija, kar pomeni delo s klientovimi idejami. Lindner je videl, kakšne so posledice nekomunikacijskih metod obravnave – lobotomije,

elektrokonvulzivne terapije, zdravil – v kolikor se jih uporablja kot nadomestek za tisto obliko psihoterapije, kot jo je sam zagovarjal.

3.3. Hipnoza – okoliščina za psihoterapijo

Po Lindnerjevi (1951) definiciji je hipnoza ustvarjanje »stanja, pogojev oziroma okoliščin, v katerih ima terapija večje možnosti za uspeh«, s čimer namiguje, da brez hipnoze psihoterapija zmanjša svojo učinkovitost. Iz njegove definicije sledi, da psihoterapija logično sodi v okvir hipnoze in ne obratno. Tako se odpre možnost za preseganje na teorijo osredotočene psihoterapije. Hipnoza tako postane okoliščina, kjer pride do razumevanja in izboljšanja komunikacije. Hkrati hipnozo lahko uporabimo kot metodo za raziskovanje komunikacije.

Lindnerja sem v tem članku vzel za zgled v hipnozi in psihoterapiji, ker je s svojo definicijo hipnoze kot okoliščine za psihoterapijo prispeval k napredku. Izgleda, da se je njegov način psihoterapevtskega dela spreminjal iz na psihoanalitično teorijo osredotočenega pristopa k osredotočenosti na ideje in izkušnje vsakega klienta.

Po Lindnerju (1944) hipnoza deluje kot terapevtsko orodje in kot način raziskovanja (str. 18-19). »Hipnoanalizo« je definiral kot »radikalno skrajšano metodo za raziskovanje osebnosti in obravnave psihogenih in vedenjskih motenj« (str. 287). Zavzemal se je za odpravo »direktivnega [negativnega] vpliva nezavednega s povečanjem obsega zavesti« (prav tam: 254).

Lindner je Gindesu (1951) pripisal zasluge za »implicitno razlikovanje« med hipnozo kot *metodo* in hipnozo kot *stanjem oz. okoliščino*. Lindner (1944) je sugestivno metodo opisal kot uvajanje hipnotskega transa in njegovo izkoriščanje za »terapevtske namene s tihim pričakovanjem, da bo to stanje samo po sebi imelo terapevtski učinek«. Vendar so bili ti učinki prehodni in so vključevali obžalovanja vredne stvari: »od rušenja klientovega dostojanstva do odprte uporabe najgrotesknejših trikov in pripomočkov za spodbujanje stanja transa«. Zato se mu je zdelo nujno opustiti hipnozo kot metodo in razvijati uporabo hipnoze »kot okoliščine«. Tak način uporabe hipnoze je temeljil na spoznanju, da naj bi stanje transa bile »skrbno pripravljene in občutljivo nadzorovane psihološke okoliščine (angl. condition) ali 'vzdušje' (angl. climate), ki omogoči, da delujejo tisti procesi, ki so nujni za obnavljanje integracije osebnosti« (prav tam). Sprememba definicije hipnoze kot metode v hipnozo kot okoliščino je vključevala premik od obravnave klienta kot »vodljive šahovske figure, ki naj bi mu s triki pomagali, da se bo rešil svojih stisk ali težav« in kot »pohlevnega robota, ki naj bi ga odčarali iz njegove bolečine in nadlog«, k postopkom, ki naj bi zagotavljali, da »klient ohrani svojo identiteto, človeško dostojanstvo in samospoštovanje«. S tem, da je eksplicitno razlikoval med hipnozo kot »sugestivno metodo« in hipnozo kot

»okoliščino«, je odprl nove možnosti za razvoj hipnoze kot »okoliščin, v katerih se dogaja terapija«.

3.4. Predlog nove psihoterapije

Pristop, ki ga je razvil Lindner, je premaknil poudarek iz na teorijo osredotočene psihoterapije na prakso, od psihoanalitika kot opazovalca na psihoterapevta kot dejavnega soustvarjalca terapevtske spremembe, od pasivnega klienta, ki naj bi z uporabo Freudove teorije poskušal priti do uvida s pomočjo samoopažovanja, do klienta kot glavnega akterja terapije, ki si prizadeva za spremembo iz negativnega v pozitivnega upornika. Lindner je preokviril Freudovo teorijo gonov, tako da je upor. razumel kot gon in opisal upor kot njegov ali njen poskus izogniti se »prilagoditvi« ali konformizmu »slabo prilagojeni družbi«, njenemu sadizmu, zatiranju in pohlepu⁹. Lindner (1956) si je predstavljal nujnost odkritja »novih teorij in novih praktičnih metod« (str. 145).

Medtem ko je poskušal ohraniti Freudovo teorijo gonov in Ojdipovo tragedijo kot mitološki način utemeljevanja svoje na teorijo osredotočene psihoterapije, se je Lindner (1956) odprto lotil reinterpretacije psihoanalize, s tem ko je pozival k »ponovni proučitvi ne le naših znanstvenih in strokovnih konceptov, temveč tudi naše držje, ki se oblikuje zaradi družbenih vplivov in posebnih vplivov narave našega dela«. Verjel je, da se bo na podlagi te ponovne ocene »razvila nova smer v psiholoških znanostih z novimi teorijami in novimi praktičnimi metodami« (str. 145).

Lindner (1952) je definiral psihoterapijo kot umetnost in kot poklic, kot »vzajemno« in »interaktivno« prakso, kjer se stvari ne počnejo »klientu, temveč s klientom«. Psihoterapija naj bi bila vzgojna in njena praksa naj bi temeljila na psihologiji (na biološki in ne na socialni psihologiji, ki pa naj ne bi posnemala fizikalnih znanosti) in družbenih vedah, religiji, zgodovini in filozofiji. Psihoterapija naj tudi ne bi spadala v domeno zdravnikov, »kajti stanja, ki se obravnavajo« v psihoterapiji »niso bolezni v medicinskem pomenu«. V kolikor se ta stanja razumejo kot bolezni, »se preprečuje napredek v psihopatologiji kot znanosti in psihoterapiji kot praksi«. Cilj psihoterapije je »preoblikovati klientov negativni protest in upor v pozitivno izražanje uporniškega gona« (str. 139- 143), zamenjati začarane kroge negativnega protesta in upora (brez razloga ali namena)

9 Lindnerjev (1946) pogled na zločin in kazniva dejanja odraža njegovo razumevanje, da je psihopatologija prevladujoče kulturno in družbeno pogojena: »Zločin je preprosto tip vedenja, ki ga predisponirajo motivacijski faktorji, in ki ga sproži kultura.« (prav tam: 84) Zločin je bil zanj »skrajna oblika neprilagojenosti: zaradi svoje zgodovine se organizem ne more prilagoditi na kulturo«, ker je le-ta »polna ... možnosti, da nanj vpliva negativno«. Kulturne »zahteve, kodeksi, prepovedi, standardi, pritiski ... pozivajo k stalnemu prilagajanju, ki je za organizem zahtevno zaradi njegove svoje zgodovine in zato, ker so kulturni pritiski sovražni njegovim osnovnim usmeritvam. Zločin je zato najboljša možna prilagoditev, ki jo lahko doseže v teh okoliščinah.« (prav tam: 85)

s krepostnimi krogi upora (z razlogom in namenom), tako da se lahko družba razvija skladneje z goni.

Družbeni prispevek psihoterapije je povečanje »števila upornih odraslih« v družbi (str. 265). Lindner je trdil, da »terapija, ki je usmerjena k prilagajanju (kar naj bi bilo značilno za vso takrat obstoječo terapijo), ni terapija, temveč navidezna obravnava, ki ne počne drugega, kot izvaja pritiske za večanje konformizma«. Ni psihoterapije, v kolikor ne pride do »procesov, ki proizvajajo upornega človeka«. Pristna je le tista psihoterapija, ki »je izpostavila in razrešila temeljni konflikt med uporniškim gonom in prilagoditvijo«. (Drugače po Lindnerjevem mnenju ne moremo govoriti o »zdravljenju duševnih in čustvenih motenj in stisk – nevroz, psihopatij, psihosomatskih težav in psihoz«.) S takim razmišljanjem je Lindner prišel do tistega, kar je imenoval »resnični cilj« psihoterapije: »pomagati človeku k ponovnemu vstopu v evlucijski tok«, ki je mogoč s »prevzgojo trpečega človeka«. Prevzgoja »mora biti tisto, s čimer se ukvarja nova psihoterapija« (str. 270-271).

3.5. Lindner in kibernetika

Lindner (1952, 1956) je bil eden prvih terapevtov, ki je poskušal psihoterapijo in hipnozo umestiti znotraj kibernetike. Lahko bi rekli, da je njegovo razumevanje kibernetike vplivalo na njegovo definicijo hipnoze kot »okolščin, v katerih ima psihoterapija večje možnosti za uspeh«, kar je utiralo pot za premik v razumevanju hipnoze iz domene sugestije in izzvalo običajno predpostavko o »enostranskem« nadzoru. Na tej podlagi je Lindner hipnozo definiral kot nezavedno komunikacijo med psihoterapevtom in klientom. Kibernetika je tudi spremenila vlogo psihoterapevta kot opazovalca ali gledalca v aktivnega udeleženca s klientom v procesu zdravljenja (Ruesch in Bateson, 1951), kar je povečalo prožnost in delovanje v smeri povečevanja števila izbir (von Foerster, 1981). Znanstveniki, ki so razvijali logiko kibernetike, so spoznali, da krožnosti ni mogoče izključiti iz komunikacije, logike in znanosti, kar je vodilo do zaključka, da je komunikacija vedno krožen proces. Gindesova (1951) uporaba pojma krožnosti je deloma prispevala k temu, kar je Lindner napisal v uvodu v Gindesovo knjigo. Za Gindesa je postopek hipnoze temeljil na sugestiji, kar je pomenilo, da je možno vplivati na spremembo vedenja preko misli, objektov in govorjene besede (str. 175). Temeljni aksiom je bil: »Sugestija ustvarja hipnotske pojave in obratno, ti pojavi ustvarjajo povečano sugestibilnost« (str. 87). S tem je bila poudarjena krožnost med sugestijo in sugestibilnostjo. Krožnost je posredno prisotna tudi v razlagi, da »so vse sugestije avtosugestije; vsa hipnoza ja avto-hipnoza«. Psihoterapevt izbira ustrezna orodja in navodila, ponudi »klientu zanimivo idejo, ki spodbudi njegovo domišljijo do te mere, da v njegovem telesu

nastopijo fiziološke spremembe. Te fiziološke spremembe – ki jih povzroči sam – so dejanska hipnoza« (str. 159). Sugestija je v skladu z Gindesovo definicijo postopek, ki ustvarja hipnozo.

Na tej osnovi je Lindner subtilno razložil med hipnozo kot »okolščino« in hipnozo kot »sugestivno metodo«. S tem je umestil psihoterapijo znotraj hipnoze in poudaril, da hipnoza ni torba trikov, ki jih terapevti uporabljajo, da klientom nekaj naredijo. Hipnoza kot okoliščina še ni psihoterapija, temveč način pogovarjanja in interakcije s klienti, s katerim terapevt skupaj s klientom soustvari kontekst za psihoterapijo. Hipnoza sama po sebi ni psihoterapija. Psihoterapija je odvisna od idej in konceptov, ki jih uporabljata terapevt in klient, od tega, kaj klientu pomenijo, kako jih interpretira in udejanja. Definicija hipnoze kot okoliščine za psihoterapijo se sklada z Lindnerjevo idejo psihoterapije kot prevzgoje, s čimer je umestil psihoterapijo v kontekst učenja in kar je Bateson (2000) imenoval »učenje o učenju«.

Lindner (1956) se je pri razlagi svojih idej naslanjal na kibernetiko. Spomnimo se, da je bil zanj gon ideja, ki ga je definiral »kot v organizem vgrajeno zmožnost ali potencial za izražanje, za prenos informacij v koordinacijska in izvršna možganska središča«. Gon je opisal s pomočjo krožnosti, povratne informacijske zanke, komunikacije znotraj telesa in med telesi. Pri tem se je očitno oprl na kibernetične koncepte krožnosti, kompleksnosti in prožnosti (str. 136-137).

(Z)možnosti, ki so vgrajene v organizme, se razvijajo z večanjem kompleksnosti razvijajočega se organizma. Lindner (1952) je to izrazil s kibernetičnim načelom: »Kompleksnejši kot je organizem, širši je razpon njegovih (z)možnosti.« Torej, »razvitejši kot so možgani, večje so možnosti določene živali - možnosti, ki ... z učenjem lahko postanejo koristne« (str. 228).

Da bi ugotovil, kako nekatere od teh idej delujejo v Lindnerjevi psihoterapiji, bom v nadaljevanju analiziral njegov zadnji objavljeni klinični primer Kavč na reaktivni pogon (The Jet-propelled Couch). Po tem primeru je najbolj znan in predstavlja klasiko v psihoterapevtski literaturi (Shem, 1986). Kaže, kako je v svojem prizadevanju za rešitev problema teorije v psihoterapiji povezal psihoterapijo s kibernetiko. Ta primer ne govori o hipnozi niti ne opisuje hipnoze kot okoliščine za psihoterapijo. Kar pa je v tem prikazu primera pomembno tudi za hipnozo, je, kako mora na teorijo osredotočena psihoterapija preseči teorijo, da bi hipnoza lahko postala okoliščina za psihoterapijo.

3.6. Lindnerjev primer Kirka Allena

Tudi če bi bil Lindnerjev primer Kirka Allena fikcija, če torej lik Kirka Allena ne bi nikoli obstajal in tudi če gre le za zgodbo sestavljeno iz različnih delov

ali če gre za čisti plod Lindnerjeve domišljije, ostaja dragocen kot hevristična predstavitev. Za naše razumevanje je lahko tudi zanimivo, kako je Lindner zgradil svojo pripoved, kar nima neposredno opraviti z dejstvi o Kirku Allenu.

Kot poroča Lindner, je bil Kirk Allen raziskovalni fizik v tridesetih letih, ki je delal v vladni ustanovi v jugozahodnem delu ZDA. V prostem času je na računalnikih, ki so jih sicer v delovnem času uporabljali za raziskave, delal izračune o potovanjih v prihodnost. Tako globoko se je potapljal v svoj domišljjski svet, da je to vse bolj zmanjševalo njegovo storilnost v službi, kjer so po vsej verjetnosti razvijali nuklearno orožje za množično uničevanje. Ker je program za vlado predstavljal visoko varnostno tveganje, mu je bilo odrejeno, da mora zaradi svoje psihoze poiskati pomoč. Ker v ustanovi ta ni bila na voljo, ga je zdravnik napotil v Baltimore k Lindnerju.

Kot se je izkazalo, je Kirk v mladosti začel prebirati niz knjig o liku podobnem Supermanu, ki mu je bilo ime Kirk Allen. Prepričan je bil, da so zgodbe »govorile o njem«. Kirk je povedal Lindnerju (1954): »Vedel sem, da je to, kar berem, moja biografija.« (str. 179) Kirk je bil prepričan, »da je avtor nekako pridobil znanje o mojem življenju in zapisal mojo zgodbo. Tako je bila prva stvar, ki sem jo moral napraviti, da se spomnim. In dejansko se mi je zdelo, da si lahko v spomin priključim vse, kar je avtor opisal«, kar nam kaže, kako hitro se lahko gradi t. i. »lažni spomin« (Bartlett, 1995). Bil je v nenavadnem položaju »najstnika, ki se spominja dogodivščin samega sebe kot odraslega moža«, tako da se je prepričal, »da so bile knjige napisane v prihodnosti«. Lahko se je torej »spominjal prihodnosti« (str. 181). Postal je Kirk Allen prihodnosti: »Dejansko živim, kar živi bodoči Kirk Allen; sem se vračam, da popravim in dodam k lastni biografiji ...« (str. 184). Ob tem je priznal, da si je nakopal težave, ko je vse več časa preživel kot »drugi Kirk Allen«. Vseeno pa, »mu nimam kaj očitati – njegovo življenje je v primerjavi z mojim veliko bolj razburljivo; seveda pa imam tu službo« (str. 185).

Za Lindnerja je bil izziv, da se je Kirk »imel za povsem normalnega, da je bil v celoti prepričan o resničnosti vsega, kar doživlja in ni mogel razumeti pomena le-tega z vidika svojega duševnega zdravja«. Kirk je priznal, da so »njegove izkušnje posebne«, vendar zanj to ni bil razlog za preplah. Njegove fantazije »so bile posledica neke neznane jasnovidne lastnosti ali sposobnosti, s katero je bil nekako obdarjen« (str. 185).

Prvi Lindnerjev zaključek je bil, da je Kirk »nor«, in drugi, da ga je njegova psihoza ohranjala pri življenju. Kirkovo »duševno abnormalnost« je poimenoval norost, ker Kirk ni mogel doumeti ali si priznati, da njegovo doživljanje ni normalno. Za razliko od večine psihotičnih posameznikov, ki se običajno zavdajo svoje duševne motnje, saj trpijo, je bil Kirk prepričan v svoje zdravje in ni zaznaval nobenega konflikta med resničnim svetom in svojo domišljijo. Lindner

se je počutil nemočnega, da bi ga prepričal v nasprotno, niti ni Kirku skušal dokazati, da je nor. Namesto tega se je posvetil njegovi znanstveni plati: »Sklenil sem obrniti v prid njegovo lastnost, ki jo je kazal celo svoje življenje, kvaliteto, ki je navdihovala njegove prve poskuse obvladovanja osamljenosti, lastnost, ki ga je gnala v znanstveno kariero – njegovo radovednost.« (str. 189)

Kirkove težave je Lindner v skladu s psihoanalitično teorijo povezal s travmatičnim dogodkom iz njegovega otroštva, ki naj bi vplival na njegovo prihodnost. Zgodilo se je, ko je njegova družina »nenadoma pretrgala njegov skoraj simbiotski odnos s« polinezijsko varuško. Ščitila ga je in zadovoljevala njegove biološke in čustvene potrebe. Za nekaj časa so ga odtrgali od nje, da bi se »civiliziral«, naučil jezika in nošnje oblačil belcev. Kmalu za tem, ko so mu ponovno dovolili, da se je vrnil k varuški, pa je nenadoma umrla. Kirk je bil star šest let in je ostal prepuščen svoji domišljiji. Pričel je graditi svoj svet in nikoli se ni naučil »razlikovati med resničnim svetom in tistim, ki je bil plod njegovega lastnega mentalnega funkcioniranja« (str. 191-192).

Kljub terapiji se Kirkovo psihotično stanje leto dni ni izboljšalo, vendar je bil Lindner prepričan, da mu je uspelo preprečiti, da Kirk ne bi zdrsnil še globlje v psihozo. Zavedal se je, da bi Kirka v primeru neuspešnosti terapije kot alternativa po vsej verjetnosti čakala elektrokonvulzivna terapija ali psihokirurške metode (lobotomija), ki jim je nasprotoval. Prepričan je bil, da so »v nasprotju z vsakim naprednim terapevtskim kriterijem« in da »bolj škodijo kot koristijo« (str. 197). Kirka je hotel zaščititi pred »novo vrsto psihiatričnega vegetiranja«: »Kljub psihozi je imel sijajne možgane, dobro motivirano osebnost in je obetal – ko se bo rešil bremena svoje duševne motnje – da bo postal eden tistih dragocenih ljudi, ki so pomembni za prihodnost naše civilizacije« (str. 197). Čeprav je bil Lindner pionir pri uporabi kombinacije hipnoze in psihoanalize, se v tem primeru za hipnozo ni odločil, ker je ocenil, da je Kirkovo razlikovanje med resničnostjo in domišljijo prešibko. Hotel je Kirku pomagati, da ostane povezan s »tem svetom«¹⁰.

Lindner je sklenil: »Da bi Kirka ločil od njegove norosti, sem moral vstopiti v njegov domišljjski svet in ga od tam poskusiti osvoboditi psihoze« (str. 198, 203). Prebral je dvesto poglavij Kirkove »biografije« in stotine strani njegovih zapiskov, risal zemljevide in delal zapletene izračune. Vse to je počel, da bi ostajal na tekočem s Kirkom in da bi izvedel čim več o njegovem svetu. Hotel je ostajati v stiku z njim, da bi ga pospremil ven iz njegove norosti. V Kirkove dokumente se je zatopil, da bi našel možne napake v njegovih matematičnih izračunih izletov

¹⁰ Lindner je vedel za druge psihoterapevte (npr. Milтона Wexlerja in Johna Rosena, čigar delo je kasneje postalo diskreditirano), ki so razvijali idejo sodelovanja in soudeležnosti v pacientovi psihozi.

v prihodnost: »Soočal sem ga z logičnimi napakami, z napačnimi izračuni ali z razlikami med raznimi deli njegovih zapiskov in sem ga nagovarjal, da naj jih 'popravi'.« (str. 198)

Lindnerjeva vztrajnost se je obrestovala. Ko je v njegovih preglednicah našel izračune, ki jih Kirk ni znal popraviti, je prišlo do »majhnih razpok v Kirkovi navidez monolitni domišljiji zgradbi. Videl sem, da je moje posvečanje in popolno sprejemanje njegove fantazije pripeljalo do tega, da jo je prvič v svojem življenju postavil pod vprašaj« (str. 201). Kirk je ob Lindnerjevem vztrajanju začel risati nove zemljevide. Lindner se je »vedel enako kot klient«, izražal »enake ideje v istem jeziku« in svojemu klientu kot na zaslonu prikazoval »njegovo lastno podobo in aktivnosti« (str. 203). Pomagal mu je, da je pogledal skozi oči psihoterapevta. Prizadeval si je, da »je zavzel kritično stališče do tega, kar vidi, se pravi lastnega obnašanja« ter ga spodbudil, da je »zavzel držo«, ki jo je Lindner nameraval pretvoriti v terapevtsko orodje, s katerim bi preoblikoval »psihično strukturo« svojega klienta (str. 203). Lindnerjeva neposredna vpletenost je Kirka soočila »z njegovo zrcalno podobo in mu omogočila premik iz domišljije v resničnost« ter ga potisnila iz njegove psihoze.

Lindner je priznal, da je bila njegova igra z znaki obsedenosti, duševne stiske in bolečine nevarna (str. 207). Vendar ga je premamilo zadoščenje, ki ga je doživel ob lastni radovednosti in ustvarjalnosti, tako da se je le prepustil svojemu pristopu. Sodelovanje v Kirkovi psihozi je zamajalo Lindnerjevo »duševno ravnovesje«, saj se je s klientom znašel skupaj »v duševni stiski«. Tudi sam je postal obseden s popravljanjem napak in iskanjem nedoslednosti v Kirkovih »poročilih« ter »uročen od Kirkove utopične vizije«, ki ji je popolnoma »podlegel« (str. 208). Lindner je nadaljeval »z intenzivnim iskanjem napak in nedoslednosti« v Kirkovih zapiskih, ne več z namenom, da bi klienta privedel iz psihoze, temveč iz lastnega zadovoljstva, da jih je popravljal. Kadar je odkril napake, je postal tesnoben: »Počutil sem se neprijetno in razvil sem zmerne stresne simptome, ki so se ublažili le, če sem popravil napako« (str. 208).

Tudi ko ni bil s Kirkom, je Lindner pri sebi opazil, da »je prevajal določene besede, pojme in imena v [Kirkov] 'olmajski' jezik« (str. 209). Lindner je bil kasneje presenečen, ko je odkril, da v vsem tem obdobju ni nihče pri njem opazil kakšne zunanje vedenjske spremembe. Sam pa je opazil psihični stres in si je moral pomagati iz težavnega položaja s pomočjo samoanalize. Predno mu je uspelo, je Kirk naredil nekaj, kar je »pokazalo, da se bližava uspešnemu zaključku Kirkove terapije«. Poglejmo si, kako ta dogodek opisuje Lindner: »Ker je prišlo med mano in Kirkom do zamenjave vlog, se je norost, ki sva si jo delila, v eni od tistih vznemirljivih razjasnitev, ki so moje delo naredile nepredvidljivo, čudovito in koristno,

sesula¹¹.» (str. 211) Tu se kaže, kaj psihoterapija sproži tako pri psihoterapevtu kot tudi pri klientu, in je metaforičen prikaz učinka, ki ga je imela Lindnerjeva psihoterapija v praksi na njegovo na teorijo osredotočeno psihoterapijo.

Nekega dne je Lindner opazil, da sta se Kirkova drža in vedenje spremenila. Lindner ga je spraševal, kaj je narobe. Končno je Kirk, potem ko je okleval, Lindnerju priznal, da ga je zavajal, saj sam že nekaj časa ni več verjel svojim teorijam. Spoznal je, da so njegovi obiski prihodnosti halucinacije. Lindner je bil šokiran. Najprej je pomislil, kako mu je lahko Kirk storil kaj takega. Kirk je dejansko svojo psihozo obesil na klin že pred nekaj meseci in si priznal, da si je vse skupaj izmislil: »Spoznal sem, da sem nor. Ugotovil sem, da sem se leta dolgo zavajal in da nikoli ni bilo nobenih 'potovanj', da je bilo vse skupaj blaznost.« Lindner je vprašal: »In zakaj si se pretvarjal?« »Ker sem čutil, da moram ... čutil sem, da ti tako hočeš!« (str. 214). Da bi si lahko predstavljali, kaj je doživljal Lindner, ko je slišal te Kirkove besede, je potrebno prebrati Lindnerjev opis tega prizora. Kot se je pokazalo, se je Kirk zaradi psihoterapevta pretvarjal, da je še vedno psihotičen.

4.

Razprava

Primer Kirka Allena kaže, kako se je Lindner poskušal odmakniti od na teorijo osredotočene psihoterapije h klientovi »teoriji« kot temelju psihoterapije. S tem je posredno spodkopal celotno na teorijo osredotočeno psihoterapijo. Naslov poglavja s tem primerom, *Kavč na reaktivni pogon*, zavaja, da gre za »kavč« in za klienta, Kirka. Lindner je pognal kavč v prihodnost. Vzoredno sporočilo zgodbe pa je, da isto, kar je Kirk počel s svojo teorijo, psihoterapevti počnejo s svojimi teorijami. Tako da gre za analogijo med tem, kako je Kirkova teorija vplivala na Kirka in na Lindnerja, ter tem, kako na teorijo osredotočena psihoterapija vpliva na psihoterapevtovo zaznavo in psihopatologijo, ki jo pripisuje klientu.

Potem ko opiše Kirkovo biografijo, Lindnerjeva zgodba niha med njegovimi komentarji Kirkove domišljijske (»nore«) teoretične konstrukcije in domišljijko konstrukcijo Freudove teorije. Lindner opisuje vzporedni proces, kjer on kot terapevt preseže svojo na teorijo osredotočeno psihoterapijo, prav tako kot Kirk, klient, preseže svojo »noro« teorijo. Lindner upodobi sebe, kako temeljito dela znotraj Kirkove teorije, v katero je začel »verjeti«. S tem napeljuje bralca, da se začanja spraševati o analogni situaciji, kako se psihoterapevti v času svojega

11 S tem razloži moto, ki ga je postavil na začetke poglavja o Kirku Allenu. Vzel ga je iz Eddisonovega fantazijskega romana *The Worm Ouroboros (Kača Urobor)*. Nikjer v poglavju namreč ne omeni kače Urobor, ki je postala simbol refleksivnosti, toda samo besedilo kaže, da je psihoterapija tako za Lindnerja kot za Kirka imela prav to značilnost. Urobor postane metafora tudi za to, kar je Lindnerjeva psihoterapija počela s celotno psihoanalitično teorijo.

izobraževanja potopijo v na teorijo osredotočeno psihoterapijo. Na tej točki pride pri Kirku, klientu, do obrata in osvobodi psihoterapevta od svoje teorije. Kar Kirk naredi Lindnerju, Lindner naredi svojim bralcem, ko nam ponudi izstop iz na teorijo osredotočene psihoterapije.

Lindnerjev opis terapije s Kirkom služi kot analogija za to, kar je naredil s psihoanalitično teorijo, kot je to opisal v knjigi *Recept za upor* (*Prescription for Rebellion*) (1952) in v svoji zadnji knjigi *Ali se moraš prilagoditi* (*Must You Conform*) (1956). Ob tem prepušča bralcu, da potegne vzporednice med Kirkovo kompleksno teorijo in spomini na prihodnost ter med kompleksno teorijo psihoanalize in konstruiranimi spomini na preteklost. Vse, kar je Kirk moral storiti, je bilo, da je prebral besedila in začel verjeti, da govorijo o njegovem življenju, kar je potem postalo njegova resnica. Njegov spomin je sodeloval in mu omogočil, da si je priklical dogodke, o katerih je bral. Ta primer služi kot analogija za način, kako je teorija uporabljena v na teorijo osredotočenih psihoterapevtskih pristopih.

Zgodbo o Kirku je Lindner obrnil v zgodbo o sebi, kar je hkrati zgodba o teoriji ter o vplivu na teorijo osredotočene psihoterapije na psihoterapevte in njihove kliente. Do tega obrata je prišlo z Lindnerjevim priznanjem, da so se mu kot Kirkovemu psihoanalitiku (oziroma bolje rečeno psihoterapevtu, saj metoda, ki jo je uporabljal, ni bila več striktno psihoanalitična), »dogajale čudne stvari« (str. 203). S tem je posredno priznal svoj odmik od na teorijo osredotočene psihoanalize, k psihoterapiji, ki uporablja pacientovo teorijo, in ponudil dodaten ključ za to, kaj bi lahko bilo vzporedno sporočilo njegove zgodbe. Na tej točki je že zavrnil uporabo psihoanalize, saj je izstopil iz teorije ali tako vsaj izgleda. Knjiga *Recept za upor* nudi osnovo za razumevanje, kaj je naredil z zgodbo o Kirku. Izgleda, da na novo interpretira psihoanalizo in vso psihoterapijo. Začel je tako, da je izpostavil ideje, ki so ustvarile razliko za klienta, terapevtsko prakso in družbo. Z opisom Kirkovega primera pravzaprav komentira psihoanalitično teorijo in vso na teorijo osredotočeno psihoterapijo, ki predlaga svojo psihopatologijo in s tem podpira družbene zahteve po konformizmu in vodi v družbeno prilagajanje posameznika.

Tu je Lindnerjevo priznanje: »Jaz, terapevt, sem se vpletel v psihozo svojega klienta ter za nekaj časa in do določene mere delil njegovo obsedenost.« Kirkov svet ga je očaral, medtem ko »se je intenziviralo njegovo sodelovanje v grandioznih blodnjah ... so ostro določeni robovi resničnosti začeli bledeti in deloma sem vstopil v neverjetni svet, kot ga je ustvaril Kirk« (str. 206). Lindnerjev vstop v Kirkov neverjetni svet je analogen psihoterapevtovemu vstopu (s pomočjo izobraževanja iz na teorijo osredotočene psihoterapije) v neverjetni svet po meri teorije. Psihoterapevtski edukant vstopi v model na teorijo osredotočene

psihoterapije, ko se obveže, da bo to postal njegov pristop. Tu Lindner opisuje, skozi kaj gredo psihoterapevti v toku izobraževanja. Prenesti morajo nelagodje povezano z dvojno vezjo, ko se učijo razumeti teorijo tako dobro, da postane njihov način mišljenja, videnja, diagnosticiranja in praktičnega izvajanja terapije.

Če povzamem, Lindnerjeva zgodba nam kaže, kako je Kirk vstopil v svet besedil, ki jih je bral in jih uporabil kot svojo življenjsko zgodbo. Lindner je vstopil v Kirkov svet, da bi mu pomagal stopiti ven iz psihoze, prav tako kot je sam pred tem vstopil v svet Freudovih in psihoanalitičnih besedil ter se jih naučil, da je lahko postal psihoanalitik. Z vstopom v Kirkov svet je Lindner izstopil iz sveta psihoanalitične teorije. Ko se je zapletel v Kirkov svet, se je moral iz njega tudi izmotati, vendar tega ni zmozel sam, podobno kot se ni zmozel sam osvoboditi iz na teorijo osredotočene psihoterapije. Kirk je bil tisti, ki je Lindnerja povlekel ven iz sveta lastne teorije. Podobno kot je Lindner moral odložiti svojo teorijo, da je lahko delal s Kirkovo teorijo, je moral Kirk dati na stran svojo teorijo, da je lahko pomagal svojemu terapevtu priti ven iz nje. Lindnerjev vstop v Kirkov svet je omogočil Kirku, da je pogledal skozi oči svojega psihoterapevta in se osvestil svoje norosti. Kirk je uvidel, da je njegov psihoterapevt vstopil v domišljjski svet klientove teorije, zato jo je opustil, da bi to omogočil tudi svojemu terapevtu. Ko je Lindner sledil Kirku ven iz sveta Kirkove teorije, je postal zgled, kako se je možno dvigniti iz na teorijo osredotočene psihoterapije.

Lindner je predlagal, da naj gre terapevt v klientov svet in v tem svetu živi. Tako klientu omogoči, da vidi, kako ta svet izgleda, če ga pogleda skozi psihoterapevtove oči. Proces se vrača k sebi. Lindner je rešil problem transferja – problem zaslona. Zaslon pomeni videti samega sebe skozi oči drugega, kar je refleksiven proces. Pregled strokovne literature pokaže, da je veliko Lindnerjevih sodobnikov ta proces razumelo kot *posnemanje*: klienti naj bi sprejeli in uporabili teorijo svojih psihoterapevtov ter videli skozi njo, kar ima za posledico, da teorija določa tako njihovo samoopazovanje kot tudi njihov pogled. Lindner pa je zgled za psihoterapevta, ki se uči teorije svojega klienta in postane zanj zrcalo, tako da lahko klient zagleda svojo teorijo skozi psihoterapevtove oči. Za razliko od imitativnega je ta proces *konstruktiven*. Kirkov problem je bil problem učenja drugega reda: kako se naučiti videti samega sebe skozi oči drugega, namesto da bi svojo izkušnjo razlagali s pomočjo teorije¹². Potem ko je Kirk izstopil iz svoje psihoze, je v kontekstu psihoterapije dosegel to, kar je Bateson (2000) imenoval »učenje o učenju« (angl. *learning to learn*). Hkrati je presegel dvojno vez (angl. *double bind*) teorije, ki je bila podlaga za njegovo psihozo.

12 V skladu z Laingom (1972: 40) pa bi lahko rekli, kako lahko vidimo skozi teorijo ali z njo, kar pomeni, da postane svoj lasten predmet domišljije in konstrukcije.

Kot opisuje Lindner, pa se je Kirk povzpel še višje po lestvi abstrakcije do ravni samoreference. Ne le da je Kirk dosegel refleksivnost, ko je pogledal skozi oči drugega, temveč je razvil sposobnost samoopazovanja. Do samoopazovanja ni prišel s prostimi asociacijami ali introspekcijo, niti s pomočjo opazanj, ki jih je imel Lindner o njem. Do samoopazovanja pride v trenutkih, ko se posameznik zave svojega samoproizvajanja: »Sam povzročam sebe.«

Lindner prepušča bralcu, da potegne zaključke. Ko je spodkopal temelje svoje na teorijo osredotočene psihoterapije in z njo celotno psihoterapevtsko teorijo psihopatologije, je Lindner našel nadomestilo, vendar je bilo še prezgodaj, da bi javno izpostavil to, kar počne. Kot mlad psihoterapevt je v svojih dvajsetih letih prostemu asociiranju že dodal hipnozo. Do leta 1951 je razvil svoj pristop, tako da je redefiniral hipnozo in jo proglasil za okoliščino za psihoterapijo. S tem je priznal, da je edino psihoterapevtovo orodje psihoterapevt sam. Tako je psihoterapevt, podobno kot opazovalec v kibernetiki (von Foerster, 1981, 1991), vključen v psihoterapijo, ki je razumljena kot del klientove in psihoterapevtove življenjske zgodbe (Ruesch in Bateson, 1951). Njuno skupno popotovanje ni namenjeno temu, da bi zagledala objekte, ki jih konstruira teorija, temveč temu, da vsak pogleda skozi oči drugega.

5.

Epilog

Po petdesetih letih, odkar je Lindner povezal psihoterapijo in hipnozo s kibernetiko, redefiniral hipnozo kot okoliščino za psihoterapijo in začel s procesom, s katerim je pokazal, kako je možno preseči na teorijo osredotočeno psihoterapijo, današnja psihoterapevtska praksa še vedno močno zaostaja¹³.

Če vzamemo hipnozo kot okoliščino za psihoterapijo, potem smo sprejeli predpostavko, da sta tako hipnoza kot psihoterapija obliki medčloveške komunikacije, ki se odvijata preko izmenjave idej. Hipnoza je po svoji zasnovi delo s klientovimi idejami, s tem da omogoča vzdušje, v katerem klienti lahko uporabljajo svojo domišljijo, podobe in izkušnje v »povzročanju«, proizvodnji ali konstruiranju samega sebe – popotovanja, za katerega lahko pričakujemo, da bo trajalo, dokler je posameznik organsko in mentalno živ. Če razumemo hipnozo kot okoliščino za psihoterapijo, nam mora biti jasno, za kakšno vrsto psihoterapije je lahko hipnoza primerna okoliščina. Na podlagi študije, o kateri sem tu poročal, lahko sklepamo, da je hipnoza kontraindicirana kot okoliščina za na teorijo osredotočeno psihoterapijo iz preprostega razloga. Na teorijo osredotočena psihoterapija namreč proizvaja psihopatologijo na osnovi predpostavke, da ta že obstaja znotraj posameznikov in da jo je potrebno le diagnosticirati s pomočjo psihoterapevtske teorije. Vendar se izkaže, da je psihopatologija, ki jo odkrivamo v diagnozah, zgolj psihopatologija, ki jo je skonstruirala na teorijo osredotočena psihoterapija. Če hipnozo uporabljamo kot sugestivno orodje in vodimo kliente, da bodo »našli« ali »umestili« teoretične objekte ali konstrukte, lahko pričakujemo, da bodo klienti verjeli, da so jih dejansko našli in ne ustvarili ter da jih bodo uporabili za oblikovanje samopodobe. Ne vem, če je lahko takšen vzajemno zavajajoč proces kakorkoli koristen. Menim pa, da lahko pristopi, ki uporabljajo hipnozo kot okoliščino za psihoterapijo, ki ni osredotočena na teorijo, bolje izkoristijo ideje in sposobnosti klientov za iskanje rešitev za njihove probleme.

13 V Lindnerjevih časih je psihoanaliza dosegla vrh javnega vpliva in prevlade v psihiatriji. Imela je velik vpliv na psihiatrično prakso, prav tako pa so psihoanalitiki nadzorovali veliko psihiatričnih kateder na medicinskih fakultetah. Vendar pa psihoanaliza, kot paradni konj na teorijo osredotočene psihoterapije, ni izpolnila (in ni mogla izpolniti) tega, kar je oznanjala, tako da je diskreditirala samo sebe in psihiatrijo. Namesto tega, da bi psihoanalizo nadomestila s psihoterapijo, ki v središče ne bi postavljala teorije, in namesto tega, da bi se vrnila k praksi in konkretnim izkušnjam z uporabo klinične hipnoze, je psihiatrija psihoanalizo nadomestila z »biološko farmakoterapijo«. Posledica je, da se zdaj bolj malo specializantov psihiatrije izobražuje iz psihoterapij. Je ta trend mogoče spremeniti in se od tega, da psihiatri predpisujejo psihoaktivna zdravila, obrniti k zdravljenju pacientov skozi komunikacijo in uporabo hipnoze kot okoliščine za njihovo psihoterapijo? Če naj bi se psihiatrija vrnila k psihoterapiji, bodo morali psihoterapevti, ki so zavezani viabilnosti, učinkovitosti in bodočnosti psihoterapije, opraviti veliko dela. Malo verjetno je, da jim bo to uspelo s psihoterapijo, ki v središče postavlja teorijo, temveč bodo morali storiti nekaj drugega. Za začetek lahko odložijo na teorijo osredotočene psihoterapevtske pristope in prenehajo svoje teoretične konstrukte vsiljevati svojim klientom. Tako se bodo lahko vrnili k dialoški praksi in jo podprli z raziskovanjem. Predpogoj za to pa je, da hipnoza postane okoliščina za psihoterapijo, ker izboljšuje komunikacijo in se ponuja tudi kot metoda za raziskovanje komunikacije in njenih izidov.

Literatura

- Ashby, W. R. (1956). *An introduction to cybernetics*. London: Chapman & Hall.
- Barnes, G. (1994). *Justice, love and wisdom: Linking psychotherapy to second-order cybernetics*. Zagreb: Medicinska Naklada.
- Barnes, G. (2001). Voices of sanity in the conversation of psychotherapy. *Hypnos*, 28(4), 174-185. (Skrajšana verzija iz *Kybernetes*, 30(5), 526-550)
- Barnes, G. (2002). *Psychopathology of psychotherapy: A cybernetic study of theory*. Unpublished doctoral dissertation, RMIT University, Melbourne.
- Bartlett, F. (1995). *Remembering: A study in experimental and social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press. (izvorno izdano leta 1932)
- Bateson, G. (1979). *Mind and nature: A necessary unity*. London: Wildwood House. Bateson, G. (2000). *Steps to an ecology of mind*. Chicago: University of Chicago Press. (Originalno delo izdano 1972)
- Berger, M. (1978). *Beyond the double bind: Communication and family systems, theories, and techniques with schizophrenics*. New York: Brunner/Mazel, Publishers.
- Ellenberger, E. F. (1970). *The discovery of the unconscious: The history and evolution of dynamic psychiatry*. New York: Basic Books.
- Erickson, M. H. (1980). Hypnosis: Its renaissance as a treatment modality. In: *Innovative Hypnotherapy. The collected papers of Milton H. Erickson on hypnosis* (Vol. IV, 52-75) (E. L. Rossi, ur.). New York: Irvington Publishers. (Originalni delo izdano 1966).
- Gauld, A. (1992). *A history of hypnotism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gindes, B. (1951). *New concepts of hypnosis: As an adjunct to psychotherapy and medicine*. Hollywood: Wilshire Book Company. [ponatis, brez datuma]
- Gustin, J. (1953). Theodor Reik. V R. Lindner (ur.). *Explorations in psychoanalysis* (str. ix-xiii). New York: The Julian Press, Inc.
- Heims, S. J. (1991). *The cybernetics group*. Cambridge, MA: The M.I.T. Press.
- Kelly, G. A. (1955). *The psychology of personal constructs*. New York: W. W. Norton & Company. Lindner, R. (1944). *Rebel without a cause ... The hypnoanalysis of a criminal psychopath*. New York: Grove Press, Inc.
- Laing, R. D. (1972). *The politics of the family and other essays*. New York: Random House.
- Lindner, R. (1946). *Stone walls and men*. New York: Odyssey Press.
- Lindner, R. (1951). Introduction. In B. Gindes, *New concepts of hypnosis: As an adjunct to psychotherapy and medicine*, [5 strani, brez števil]. Hollywood: Wilshire Book Company. [ponatis, brez datuma]
- Lindner, R. (1952). *Prescription for rebellion*. New York: Rinehart & Co., Inc.
- Lindner, R. (1954). *The fifty-minute hour. A collection of true psychoanalytic tales*. New York: Dell Publishing.
- Lindner, R. (1956). *Must you conform?* New York: Rinehart & Company.
- McCulloch, W. (1989). *Collected works of Warren S. McCulloch* (R. McCulloch, ur.) (Vols. 1-4). Salinas: Intersystems Publications.
- Reik, T. (1948). *Listening with the third ear. The inner experience of a psychoanalyst*. New York: Garrar, Straus and Giroux.
- Ruesch, J. in Bateson, G. (1951). *Communication: The social matrix of psychiatry*. New York: W. W. Norton & Co.
- Shem, S. (1986). Introduction. V R. Lindner, *The fifty-minute hour. A collection of true psychoanalytic tales* (str. xi-xix). New York: Dell Publishing.
- Toulmin, S. (1990). *Cosmopolis. The hidden agenda of modernity*. Chicago: University of Chicago Press.
- Von Foerster, H. (1950). *Cybernetics: Circular causal, and feedback mechanisms in biological and social systems* (Transactions of the Sixth Conference). New York: Josiah Macy, Jr. Foundation.
- Von Foerster, H. (1981). *Observing systems*. Seaside, CA: Intersystems Publications.

- Von Foerster, H. (1991). Through the eyes of the other. In F. Steir (Ed.), *Research and reflexivity* (str. 63-75). London: Sage.
- Von Foerster, H. (2009). Etika in kibernetika drugega reda. *Kairos – Slovenska revija za psihoterapijo*, 3(1/2), 11-18.
- Wiener, N. (1948). *Cybernetics or control and communication in the animal and the machine*. Cambridge, MA: The M.I.T. Press.
- Wiener, N. (1985). *Collected works with commentaries* (Vol. 4) (P. Masani, Ed.). Cambridge, MA: The MIT Press.
- Wolberg, L. R. (1964). *Hypnoanalysis* (2nd ed.). New York: Grune & Stratton. (Prva izdaja leta 1945)